

Yönetim Sistemi

Humayun'un devleti yönetmede kullandığı sistem içerisinde dört ana unsur ön plana çıkmaktaydı. Bunlar toprak, hava, ateş ve su elementlerinden esinlenerek adlandırılmıştı. *Serkar-ı Âb* su ve köprü işleriyle, *Serkar-ı Ateş* ordunun silahlanmasıyla, *Serkar-ı Haki* tarlalar, binalar ve toprak işleriyle ve son olarak *Serkar-ı Hava* imparatorun sarayı ve bilimsel projelerle ilgileniyordu.

Humayun'un karşılaştığı zorluklardan bir başkası Afgan beyleri sorunuydu. Afganların isyanlarını etkisiz kılmak için çok çaba sarf etti. Babur'un sağlığında Bengal'e kaçan Mahmut Lodhi, Humayun kardeşleriyle mücadele ederken durumu fırsat bilerek Caunpur'u ele geçirmişti. Humayun tahta çıkar çıkmaz öncelikli olarak 1531 yılında Caunpur'u geri aldı. Daha sonra Şir Han üzerine yürüdü. 1534-1536 yılları arasında, Gucerat Sultanı Bahadur Şah'la mücadele etmek zorunda kaldı. Babur'un ölümünü fırsat bilen Bahadur Şah'ın düzenlediği saldırıları bertaraf eden Humayun, 1535 yılında Gucerat'ı Bahadur Şah'ın elinden aldı ve bölge idaresini kardeşi Askari'ye bıraktı. Bahadur Şah kaçmak zorunda kalmıştı ancak Askari, Gucerat'ı idare etmede başarısız olunca kuvvetlerini çabuk toparlayıp Gucerat'ı tekrar ele geçirdi. Askari, Gucerat'taki başarısızlığından sonra Agra'ya çekilerek Humayun'a karşı ayaklanma çıkardı. Agra üzerine yürüyen Humayun, Çitor'da Askari'yle karşı karşıya geldi ancak kardeşini affedince herhangi bir savaş yaşanmadan ayaklanma son buldu.

Humayun'la İlgili Bir Rivayet

Humayun'un en zorlu rakiplerinden biri Şir Han'dı. Onunla yapılan savaşların sonu kestirilemiyordu. 1535 Bihiya Savaşı'nda ise Humayun neredeyse tutsak ediliyordu.

Humayun'la Şir Han'ın Mücadelesi

1537 yılında Guccerat'ta Bahadur Şah öldürölünce bölge karışıklık içine düştü. Düzensizlikten istifade etmek isteyen Humayun, Çunar'ı el geçirdi fakat fırsattan istifade etmek isteyen sadece Humayun değildi, aynı zamanda Şir Han da Bengal'e saldırıp başkent Gavr'ı ele geçirmişti. "Babur vefat ettikten sonra ardında büyük bir devletin ve geniş sınırların yanında henüz tam anlamıyla çözülememiş birtakım sorunlar da bırakmıştı. Bunlardan en önemlisi Afgan sorunu idi. Hindistan Tarihi'nin en güçlü ve zeki komutanlarından olan Şir Han, merkeze biat perdesi altında, Afganların öteden beri arzuları olan Hindistan hâkimiyeti emelini gerçekleştirmek için önemli ve başarılı siyasal politikalar izlemiş ve en azından ölümüne kadar olan dönemde Humayun'un güçlenmesinin önünde kuvvetli bir set olmuştur" (Şahbaz 2017: 60). 1538'de Humayun Gavr'ı alınca Şir Han, Bihar'a çekilmişti. Humayun, Bengal içinde ilerlerken kardeşi Hindal da Agra'da hükümdarlığını ilan etmişti. Bunun üzerine Kamuran da Agra üzerine yürüyerek Agra'yı Hindal'dan geri aldı. Kardeşlerinin durumunu öğrenen Humayun Bengal'den çıkıp harekete geçti. Nisan 1539'da Çavsa'ya ulaştığında Şir Han'ın birlikleriyle karşılaştı. Karşılıklı çarpışmalar haziran ayına kadar devam etti. Erzakların tükenmesi, muson yağmurlarının neden olduğu seller ve Şir Han'ın ani baskınları yüzünden ağır bir mağlubiyet alan Humayun, savaştan sağ kurtularak, kardeşi Askari ve az sayıda adamıyla Agra'ya çekildi. Şir Han, bu savaştan galip ayrıldıktan sonra sultanlığını

ilan etti ve “Şir Şah” ismini kullanmaya başladı. Humayun, Agra’ya ulaşınca kardeşlerini yardıma çağırıldı. Mayıs 1540’da Kanavc’da Şir Şah karşısında bir kez daha yenilen Humayun, kardeşleri ve yandaşlarıyla birlikte Lahor’a çekildi. Kardeşler burada bir süre düşmana karşı birlik olma kararı almış olsalar da Lahor’da eli güçlü olan Kamuran, Humayun’un yenilgilerini fırsat bilerek saltanatı ele geçirme arzusunda olduğunu açıkça belirtince kardeşler arasında sağlanan birlik ve beraberlik bozuldu. Bunun üzerine Humayun, güvenli bir yer arayışında bulundu. Hindistan’da barınacak bir yer bulamayınca da İran’a sığınmak zorunda kaldı.

İran yolunda Humayun’un eşi Hamide Banu Begüm doğum yaptı. O dönem gelenek olarak eğer bir hükümdarın oğlu dünyaya gelirse çevresindeki herkese hediyeler dağıtırdı ancak Humayun artık Hindistan’ın zengin hükümdarı değildi. Tüm mal varlığını Delhi’de bırakmak zorunda kalmıştı. Bu yüzden çevresindekilere değerli hediyeler veremedi, yanında birazcık misk otu vardı. Bu şifalı ve güzel kokulu otu beraberindekilere dağıtıp tebrik için gelenlere teşekkür ederken şöyle dedi:

“Bugün bu hoş kokulu otun soluduğumuz havayı değiştirdiği gibi oğlum da dünyayı güzelleştirsin, oğlumun adı Celal-ud-din Ekber olsun!” (Whyte 2016:22).

Ekber’in doğumu 1542 yılında gerçekleşmişti, Humayun oğlunu tehlikelerden koruyabilmek için en güvenilir adamlarından bir olan Bayram Han’ın korumasında ata topraklarına en yakın yer olan Kandahar’a gönderdi. Ülkesiz kalan padişah, İran’da on beş yılını Hindistan’dan uzakta geçirmek zorunda kaldı ve bu sürede Hint-Türk İmparatorluğu da Hindistan’daki egemenliğini kaybetmiş oldu.

Sığınmacı olduğu İran'daki on beşinci yılında Humayun, Safevi hükümdarı Şah Tahmasp'tan aldığı yardımcı kuvvetlerle Hindistan'a gitme kararı alıp önce kardeşi Kamuran'la mücadeleye girişti. 1553 yılında Kamran'ın gözlerine mil çektirip Askari'yle beraber Mekke'ye gönderdi. İki kardeş hayatlarının geri kalanını artık kutsal topraklarda geçireceklerdi. Humayun'un diğer kardeşi Hindal ise 1551 yılındaki bir Moğol baskınında ölmüştü (Bajwa 2012).

Bu süreçte Şir Şah'ın ölmesinden sonra Afganlar üzerine yürüyen Humayun, 1554 yılında Peşaver'i, 1555 yılında da Delhi-Agra bölgesini tekrar ele geçirdi. Böylelikle Hint-Türk İmparatorluğu on beş yıl aradan sonra Hindistan'daki hâkimiyetine kaldığı yerden devam edebilme şansı bulmuştu. Humayun, İmparatorluğu tekrar kurma başarısını elde etmiş olsa da başarıları çok uzun sürmedi. 1556 yılının Ocak ayında rasathanesinin kütüphanesinde gökyüzünü gözlemlerken merdivenlerden düşerek öldü.